

प्रकृतिस्वस्य शुद्धं स्वरूपं ॥ १७ ॥ निर्लिङ्गो बुद्ध्यादिहीनः अविचलो व्यापकत्वात् ऊर्ध्वतिर्यग्धो वागतिनमामुयात् तथा च श्रुतिः न तस्य प्राणा उक्ता मन्त्रवस मनीयं त इति ॥ १८ ॥ तदेति अंतरात्मा अंतर्यामी ईश्वरो हृदयस्यः अहमेव ब्रह्मेति यदा कथ्यतेऽनुभवबलात्तदैवात्मानमनुपश्येतेति ज्ञेयं नान्यथा त्वंपदार्थमात्रसाक्षात्कारेणालमदर्शी भवतीत्यर्थः न कथ्यत इति पाठो ज्ञेय इति यदान कथ्यते सर्ववृत्तिनिरोधादात्मनश्च प्रत्यक्त्वेनाज्ञेयत्वात्तदात्मज्ञ इत्युच्यत इत्यर्थः तथा च श्रुतिः यदि मन्यसे सुवेदेति दहमेवापि नूनं त्वं वेत्यब्रह्मणो रूपमिति सुवेदसम्यग्जानामि दहमल्पं यस्यामंतस्य मंतं मनस्य न वेदसः अविज्ञातं विज्ञानतां विज्ञानमविज्ञानतामिति च ॥ १९ ॥ विधूम इत्यादिना शुद्धप्रकाशात्मत्वमुक्तं ॥ २० ॥ ब्रह्मयोनिस्थाः ब्रह्मावगमहेतुशालनिष्ठाः ॥ २१ ॥ न दृश्यते चेत्कुतस्तदुपलब्धिरित्यत आह बुद्धीति बुद्धि

नचाभिमन्यते किंचिन्न च बुद्ध्यति काष्ठवत् ॥ तदा प्रकृतिमापन्नं युक्तमाहुर्मनीषिणः ॥ १७ ॥ निर्वाते हियथा दीप्यन्दीपस्तद्वत्प्रकाशते ॥ निर्लिङ्गो विचलश्चोर्ध्वनतिर्यग्गतिमाप्नुयात् ॥ १८ ॥ तदा तमनुपश्येत्तस्मिन् हृदये न कथ्यते ॥ हृदयस्योत्तरात्मेति ज्ञेयो ज्ञात्मा तमद्विधैः ॥ १९ ॥ विधूम इव सप्तार्चि रदित्यहवरश्मिदुरणुभ्यो नु तन्महद्भ्यो महत्तरं ॥ तत्तत्त्वं सर्वभूतेषु भ्रुवंतिष्ठन्न दृश्यते ॥ २० ॥ ये पश्यंति महात्मानो धृतिमंतो मनीषिणः ॥ ब्राह्मणा ब्रह्मयोनिस्था ल्यो निमन्मृतात्मकं ॥ २१ ॥ तदेवा सतमो नु दइत्युक्तः सर्वज्ञैर्वेदपारगैः ॥ विमलो वितमस्कश्च निर्लिङ्गोऽलिंगसंज्ञितः ॥ २२ ॥ बुद्धिद्रव्येण दृश्येत मनो दीपेन लोककृत् ॥ महत्तमसस्तापपारेतिष्ठन्न तामसः ॥ २३ ॥ त्मानमजरं परं ॥ २४ ॥ योगदर्शनमेतावदुक्तं ते तत्त्वतो मया ॥ सांख्यज्ञानं प्रवक्ष्यामि परिसंख्यानदर्शनं ॥ २५ ॥ अयं प्रपश्यंति आस्मान्महत्समुत्पन्नं द्वितीयं राजसत्तमं ॥ २६ ॥ अहंकारस्तु महत्तत्त्वतीयमिति नः श्रुतं ॥ पंचभूतान्यहंकारादाहुः सांख्यात्मदर्शिनः ॥ २७ ॥ एताः प्रकृतयश्चाष्टौ विकाराश्चापि षोडशः ॥ पंचचैव विशेषावैतथापंचैर्द्रियाणि च ॥ २८ ॥

द्रव्येण धीधेनेन पुंसा अतामसः ईश्वरात्परः ॥ २३ ॥ सज्ञातः संस्तमो नुदः संसारच्छिन्न निर्लिङ्गः सूत्रात्मनोप्यन्यः अलिंगेति च्छेदः नास्ति लिंगमकंस्य वाक्यनसातीतत्वात् निरुपाधिब्रह्मसंज्ञित इत्यर्थः ॥ २४ ॥ योगमुपसंहरति योग एष इति पश्यं द्रष्टारं प्रपश्यंति योगादिति शेषः ॥ २५ ॥ परिसंख्यानं परिवर्जनं रज्जूरगवत् उत्तरोत्तरस्य कार्यस्य पूर्वस्मिन्पूर्वस्मिन् विलापनेन दर्शनं साक्षात्कारोयस्मिन्तत्तथा ॥ २६ ॥ एतदेवाहाव्यक्तमिति षड्भिः परां प्रथमानु अविकर्तितं ॥ २७ ॥ पंचभूतानि सूक्ष्माणि पंचतन्मात्राख्यानि ॥ २८ ॥ एता अव्यक्ताद्याः प्रकृतयो विकृतयश्च षोडश विकारा एव न प्रकृतयः केनेच एकादशेन्द्रियाणि स्थूलभूतानि च एतेषु पंच वियदादयो विशेषसंज्ञाः शेषा एकादशतानीन्द्रियाणि तेषां विशेषणं पंचेति पंचयंति व्यक्तीकुर्वंति स्वं विषयं शब्दवचनादिकमिति पंचानि तानीन्द्रियाणि ज्ञेयं विष्कर्म धाम्ना ॥ २९ ॥